

Obecní a městské lesní majetky v době lesnicko-dřevařské krize

Dlouhodobé sucho a extrémní horké počasí v letních měsících posledních let způsobily pokles spodních vod a chřadnutí lesů. Vadnou jak smrkové porosty s mělkým kořenovým systémem, které jsou následně napadány hmyzími škůdci – kůrovci, tak hluboko kořenující borovice. Mnoho vlastníků obecních, městských i soukromých lesů tak v posledních letech neřeší nic jiného než těžbu souší či stromy napadnuté kůrovci.

Kalamita lokálních rozměrů přerostla do celorepublikové přírodní apokalypsy. Lesy se totiž nedokážou rychlým růstovým změnám přizpůsobit. Je tedy otázkou, která opatření lze provést – a zda vůbec nějaká existují, aby se zbytek lesů podařilo zachránit. Nyní je totiž už jasné, že lesy se na velkém území České republiky dočasně ztratí a s nimi i jejich dřevoprodukční (ekonomická) a nedřevoprodukční (společenská) funkce.

Rozpad lesů se přímo dotýká mnoha lesních majetků a některé vlastníky už dokonce výrazným způsobem poznamenal – lesy zmizely a tím i jejich funkce a příjem z prodeje dřeva, který nahradí dlouhodobé investice (náklady) do založení nových porostů a pro jejich následnou péči.

Abyste udrželi či zachránili alespoň sebe-financování obecních, městských i soukromých majetků a zlepšil se zároveň stav lesů, je nutné, abychom si uvědomili všechny vlivy, které ovlivňují samotné hospodaření v lesích i celý lesnicko-dřevařský sektor (L-D). Až poté lze definovat bezprecedentní opatření vedoucí ke stabilitě lesů a jejich vlastníků.

DOPADY KRIZE V L-D NA VLASTNÍKY LESŮ

Pily v celém středoevropském prostoru jsou zahlceny dřívím snížené kvality, protože všichni vlastníci lesů přednostně těží kůrovcové dříví, souše či větrem poničené stromy. Těm kdo nemuseli své lesy úplně vykácet kvůli tzv. nahodilé těžbě a jejich porosty stojí, klesá pro změnu zpeněžení prodávaného dříví, neboť ceny dříví stále padají.

V tuto chvíli se dá už mluvit o tom, že trhy se dřívím (vztah mezi producentem – lesem a zpracovatelem – pilou) kolabují. Mnohde jsou totiž výrobní náklady vyšší než samotná cena dříví, kterou nabízejí dřevopracovatelé. Naopak vlastníků lesů stoupají náklady, protože v lesním hospodářství chybějí lesní pracovníci – a ke všemu rostou pracovní úkony.

Stávající trend rozpadu lesů a reakce trhu se dřívím se pro vlastníky lesů jeví jako dlouhodobě neudržitelný. Nedivme se

proto, že dřívější zisky z obecních a městských lesů budou leckde na dlouhé roky minulostí, ba dokonce hrozí, že vlastníci lesů budou muset obhospodařování svých lesů dotovat z jiných příjmů, nebo se lesů dokonce zbavovat, protože jejich provoz nefinancují.

CHARAKTERISTIKA PŘÍČIN PŘÍRODNÍ APOKALYPSY

Kůrovcová kalamita je médiu dobře zpopularizovaná. Je však skutečností, že v prvopočátku nejde o brouky. Lýkožrouti jsou totiž až druhotným činitelem způsobujícím plošné rozpady lesů.

Tím prvotním faktorem je dlouhodobě špatný zdravotní stav (ekologická a statická stabilita) lesních porostů, nevhodná dřevinná skladba, struktura (věková, výšková, tloušťková – a tím prostorová), a především pak stav lesních půd, na nichž stromy rostou – chybějí potřebné živiny. Vliv sucha a globální změny klimatu (GZK) jen dynamicky umocňují důsledky špatného hospodaření v českých lesích.

Druhou příčinou prohlubující dnešní krizi v L-D sektoru – a vůbec samofinancování vlastníků lesů – je mix dílčích problémů

Co často chybí vlastníků obecních a městských lesů

- Dlouhodobě stanovený cíl (stav lesů) – víze o směřování majetku, o jasném zadání vlastníkem lesa jejich správčům lesů, o poslání lesů, které by se nemělo měnit podle toho, jaké je zrovna vedení obce či města = kontinuita hospodaření.
- Představa o optimálním (vyrovnaném) plnění hospodaření na principu TUH (pilíř ekologický, sociální a ekonomický) a o lesnické ekonomice.
- Správně nastavená dlouhodobá hodnotící kritéria hospodaření – nejen častý důraz na pilíř ekonomický.
- Povědomí o produkčním a hospodářském potenciálu lesního majetku a o zdravotním stavu lesa (standardní lesní hospodářský plán zachycuje tyto skutečnosti jen částečně).

vytvářející smrtící kombinaci pro vlastníky lesů. Z té vyčnívá špatná informovanost vlastníků lesů státní správou lesů a všeobecně celé české společnosti o stavu lesů v ČR, o negativních hrozbách vycházejících z GZK a o nevhodně nastaveném obchodním modelu (OM) a hospodaření státním podnikem Lesy České republiky (LČR), jež vycházejí z koncepce Ministerstva zemědělství, z tzv. Dřevěné knihy.

HISTORICKÉ DŮVODY ŠPATNÉHO STAVU LESŮ

Lesní porosty prošly během staletí výraznou přeměnou. Z dřívějších lesů s přirozenou skladbou, optimální prostorovou strukturou a s různými typy porostů vytvářejícími odolný a stabilní lesní ekosystém se na základě požadavku průmyslu, který však reagoval na společenskou poptávku, změnil na lesy labilní. V dřívějších dobách byl totiž obrovský hlad po energii, teple a posléze po stavebním dříví. Lesy mizely neřízenou těžbou, a proto došlo v dobách Marie Terezie k regulacím, prvním lesním zákonům a počátkům řízeného hospodářství v českých lesích. Ještě před dobou panovnice již v roce 1713 saský lesní rada, resp. vedoucí saského vrchního lesního (báňského) úřadu Hans Carl von Carlowitz, v knize Sylvicultura Oeconomica publikoval princip trvale udržitelného hospodaření (TUH) stojící na pilířích ekologickém, sociálním a ekonomickém. Vyplundrované plochy dřívějších lesů se díky uvědomění tehdejší společnosti vracely na svá původní místa. Les se opět stal stabilizátorem krajiny a zároveň s tím, avšak až po nějakém čase, producentem dřeva – jedinečné a trvale obnovitelné suroviny.

Bohužel, les se neobnovoval odpovídající dřevinnou skladbou v závislosti na stanovišti, nýbrž podle potřeb průmyslu. Jemu se vlastníci lesů přizpůsobili. Ten si pro dobré opracování a zužitkování žádal smrk a borovici, a proto vlastníci lesů sázeli trhem požadované jehličnaté dřeviny. Bylo to pro ně výhodné, jelikož šlo o nenáročnou dřevinu na pěstování, protože rostou zprůměrně a poměrně rychle. Vzhledem k tomu se z dřívě přírodních lesů staly spíše plantáže na dřevo, kde smrk a borovice tvořily „denní chléb“ českých pil. A tento trend trvá dodnes.

VLIV SMRKOVÝCH MONOKULTUR

Bohužel kyselý opad smrkového a borového jehličí a špatný způsob pěstování těchto dřevin, z něhož vznikají husté, stejnověké, stejně vysoké a tlusté porosty – monokultury, i v závislosti na stanovišti zhoršuje stav půd vymýváním živin, a tím narušuje stabilitu a odolnost lesního ekosystému. Proto takto založené

lesní porosty snadněji podléhaly a podléhají kůrovcovým, mniškovým či větrným kalamitám. Historické disturbance zhruba před sto lety jsou toho důkazem. A nyní se cyklus opakuje.

Lesnický sektor se z minulosti bohužel nepoučil. K výraznějším změnám v hospodaření, aby se předešlo ekologickým a ekonomickým ztrátám, nedošlo, a to ani po sametové revoluci, byť v roce 1995 byl přijat nový lesní zákon. Proto české lesnictví a celá společnost zaplatí vysokou daň za neakceptování rad vědců, ekologických organizací a řady lesníků, kteří dlouhodobě doporučovali urychlenou změnu druhového složení lesů a šetrnější způsob pěstování.

Mám za to, že se tak nestalo i kvůli bagatelizování, až odmítání možných dopadů globální změny klimatu (GZK) nejvyššími politickými představiteli našeho státu, jejichž chybné názory přenášela média na společnost.

VLIV DŘEVAŘSKÉHO PRŮMYSLU NA VLASTNÍKY LESŮ

Stav L-D sektoru je však ještě v horším stavu, než se může zdát nebo než informují sdělovací prostředky. Svědčí o tom fakt, že v ČR byly před lety malé a střední dřevozpracovatelské provozy donuceny ukončit provoz. Za to může přístup k dřevařskému průmyslu a jeho podpora ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu, pod který tento sektor spadá od místa odvozu dříví z lesa, a pak především **obchodní model Lesů ČR**, protože k jejich dřevu se dostávaly jen lesnické firmy, které soutěžily o komplexní zakázky, jejichž dřevo šlo velkým zpracovatelům nebo do zahraničí za vyšší ceny.

Takovým cenám nemohli menší zpracovatelé konkurovat. A když neměli zajištěný dostatek dřeva k pořezu, museli skončit. Jejich místo částečně obsadily zahraniční akvizice nadnárodních společností s vysokým požezem a zbytek dříví se vyvážel bez přidané hodnoty výhradně do Rakouska a Německa.

Mnozí vlastníci obecních a městských – a především pak vedení státních lesů, ještě do nedávné minulosti kladli vysoký důraz jen na vysoký zisk z lesního hospodaření bez potřeb vyváženosti sociálních a ekologických aspektů podle principu trvale udržitelného hospodaření. Jenže takové hospodaření může vést za určitou dobu k finančním ztrátám, což se u řady majetků i stalo.

Tento trend má negativní dopad na venkov s vysokým podílem lesů (zaměstnanost, zdroj příjmu pro venkov v návaznosti na jeho další podnikání, na stav silnic nižších tříd apod.), jelikož dříví se tak musí převážet na velké vzdálenosti.

Pro představu uvádím, že v roce 2017 se exportovalo 7 mil. m³ z celkové těžby 18 mil. m³ a importovalo zhruba 3 mil. m³, přičemž maximální schopnost českého pořezu je na hranici 14 mil. m³.

S vidinou toho, že v letošním roce může být ohroženo podle odhadů až 50 mil. m³ a těžební kapacity v Čechách jsou schopny zpracovat maximálně 25 mil. m³, tak reálně hrozí výrazný nadbytek dřeva,

Proto nelze porovnávat zisky z hospodaření lesů se sousedními majetky, natož s jinými firmami z jiných oborů, například s výrobou bot. Právě tak nemusí platit skutečnost, že když les vydělává, jde o dobré řízení, a pokud nevydělává, svědčí to o jeho špatném řízení.

což fakticky způsobí pokračování trendu v propadu cen dříví. Nebude totiž dostatek harvestorů a těžařů s pilkami, kteří by kůrovcové stromy pokáceli, a také nejsou v tuzemsku ani dostatečné dřevozpracovatelské kapacity, v nichž by se pokácené dříví zpracovalo. A za hranicemi o české dřevo už není zájem, jelikož tam dávají přednost svému dřevu.

VIDINA VYSOKÝCH ZISKŮ Z LESNÍHO HOSPODAŘENÍ VEDE K DLOUHODOBÉ EKONOMICKÉ ZTRÁTĚ!

Prvotním krokem k vyřešení L-D krize je to, aby si všichni vlastníci lesů – a hlavně obecních, městských i státních lesů, kde se může vedení měnit každé čtyři roky – uvědomili, že **záměrem všech lesníků je hospodaření na principu trvale udržitelného rozvoje**. Jejich výrobní produkt je dřevo, přičemž výrobním prostředkem, se kterým nakládají, je les – živoucí organismus, jehož dalším produktem jsou nedřevní (společenské) funkce.

Životní cyklus lesa je dlouhodobý a veškeré změny (např. ve změně hospodaření) se projevují až za desítky let, což může ovlivňovat i ekonomickou efektivitu hospodaření. A to obzvlášť při změně standardního holosečného hospodaření na šetrnější (neholosečné) způsoby pěstování lesa formující pestrý, odolný a zároveň produkční les.

Jde o to, že v lesnictví neplatí tolik zákonitosti běžné podnikatelské ekonomiky, protože do lesní výroby (během růstu stromů – dřeva), jež má až stoletou výrobní dobu, vstupuje mnoho vlivů, například přírodní podmínky, zdravotní stav lesa, dřevinná, věková, tloušťková skladba, možnosti přirozené obnovy, stav přemnožené spárkaté zvěře, hospodářské omezení z titulu ochrany přírody, zpřístupnění cestních sítí, množství a kvalita pracovníků a mechanizace apod.

V lesním hospodářství má být vždy rozhodující stav lesa a trend směřování obhospodařování lesů ke stanovenému cíli. Takový les by měl být vysoce produkční při maximální ekologické a statické stabilitě, přičemž ekonomická prosperita hospodaření by měla být závislá na stabilních sociálních aspektech firmy – na odpovídajících mzdách a pracovních podmínkách – plnění principu trvale udržitelného hospodaření v rámci sociálního pilíře.

PROSPERITA LESNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ STOJÍ NA RESPEKTOVÁNÍ PRINCIPU TUH
Mnozí vlastníci obecních a městských – a především pak vedení státních lesů, ještě do nedávné minulosti kladli vysoký důraz jen na vysoký zisk z lesního hospodaření bez potřeb vyváženosti sociálních a ekologických aspektů – podle principu TUH. ▶

Monokultura smrku na Vysočině napadená kůrovci

› Jenže takové hospodaření může vést za určitou dobu k finančním ztrátám, což se u řady majetků i stalo.

Ilustrativním příkladem, jehož mělo jistě mnoho obecních a městských majetků za vzor, jsou Lesy ČR. Státní podnik od roku 2013 odváděl vysoké zisky do státního rozpočtu, které navyšoval rozpouštěním rezerv na péstební činnost, a nyní se snaží nebýt ztrátový, tudíž kvůli svému financování vyjednává o finančních půjčkách či o částečném prodeji státního lesa.

Paradoxem je, že Lesy ČR v dobách blahobytu dlouhodobě neimplementovaly nové vědecké poznatky o pěstování lesů do provozní praxe, jíž samy financovaly, a stejně tak dlouho nepřipravovaly svěžené lesy na klimatickou změnu. Obdobně tomu však bylo i v případě mnoha jiných majetků – soukromých, obecních i městských.

Zcela jinak postupovali například ve státních lesích v Bavorsku, které hospodařily podle klimatické koncepce už od roku 2006 a podle níž mají do roku 2035 adaptovat suchem nejvíce ohrožené smrkové a borové lesy.

BUDOUCÍ FUNKCE A POSLÁNÍ OBECNÍCH A MĚSTSKÝCH LESŮ?

Z hlediska vývoje trhu se dřevem a financování majetků může už mnoho vlastníků lesů uvažovat o **prodeji lesa**. Pokud se bude jednat o budoucím směřování obecních, městských či státních majetků, je však nutné brát zřetel na skutečnost, že les neposkytuje jen dřevoprodukční (ekonomickou) funkci, ale **především nedřevoprodukční** (společenskou) funkci. Jde například o **funkci klimatickou, vodoochrannou, půdoochrannou, zdravotně-hygienickou, rekreační**. To jsou pozitivní externality lesů, které sice společnost konzumuje bez většího uvědomění, ale jsou pro ni důležitější než zisky z prodeje dřeva. Tato fakta prokazují všechny vědecké průzkumy o lesích. Přitom společenský význam nedřevoprodukčních funkcí je v ČR těžko finančně ohodnotitelný.

Na druhou stranu v zahraničí je společnost ochotna za funkce lesů (ekosystémové služby) zaplatit, například za vstup do národních parků. V některých státech

Velkoplošný rozpad smrkových monokultur na severní Moravě

platí dokonce zákaz vstupu do lesů nebo zákaz sběru hub či borůvek. Takové drastické omezení společenských funkcí v ČR rozhodně nehrozí, ale **ocenění ekosystémových služeb lesů společností v podobě finančního příspěvku** vlastníkům nestátních lesů či národním parkům je už reálnější a je na čase, aby se o něm ve společnosti a v politice hovořilo. Pomohlo by to zlepšit funkce lesů, služby ke zlepšení stavu životního prostředí, sebefinancování vlastníků – a hlavně by společnost lépe vnímala **funkce lesů a poslání lesníků**.

ZÁVĚREM

Samotní vlastníci lesů, a výslovně státních, městských a obecních, by pak měli klást důraz na to, aby jejich lesy plnily všechny funkce lesů vyrovnaně, a stejně vyvážené by mělo být i hospodaření na principu TUH, což znamená, že by se neměla upřednostňovat žádná z funkcí oněch třech pilířů.

I s ohledem na fakt, že z lesů dlouhodobě výrazně mizí diverzita fauny a flóry a z lesního hospodářství odcházeli lesní dělníci kvůli dlouhodobě nízkým mzdám a špat-

ným pracovními podmínkami, přičemž lesní majetky měly vysoké zisky, **je otázkou, zda princip trvale udržitelného hospodaření byl vlastníky lesů opravdu naplňován**.

Rozhodně ten vlastník lesa, který lesní personál a lesní dělníky dobře platí a vytváří jim dobré pracovní zázemí, nemá nouzi o lidské zdroje v dělnických i odborných profesích.

Řešení apokalypsy v L-D sektoru bude muset využít všech možností, i třeba radikálnějších, a to **od ponechání velkého množství dřevní hmoty k zetlení či dočasnému ponechání přes státní výkup dříví státními podniky v rámci nouzového stavu až po případné spalování dřevní hmoty v domácnostech, teplárnách a elektrárnách**.

Lesnická krize podmiňuje hledání průniku v otázce vyřešení přebytku dřevní hmoty na trhu spojeného s financováním lesních majetků, v **efektivitě a smysluplnosti práce v ochraně lesa a přípravě životaschopných lesů na změnu růstových podmínek**. Pro některé se vývoj v L-D sektoru a stav lesů jeví tak, že jde o neřešitelnou situaci. Každá situace má svá řešení, akorát musejí přicházet včas a adekvátní rozhodnutí k dané situaci. Před lesníky a vlastníky lesů stojí velká výzva, zda dokážou změnit v relativně krátké době své hospodaření a nebudou opakovat chyby z minulosti. Ovšem to samé platí pro samotnou společnost, aby napomohla svým vnímáním lesních funkcí ke změně hospodaření a umožnila tím lesníkům zakládat a obnovovat lesy odolné, pestré a prosperující s vyrovnaným plněním všech funkcí lesů.

Která opatření by měli vlastníci lesů zavádět, aby jejich lesy byly stabilní, odolné a finančně soběstačné, a která opatření je nutné zavést, aby došlo ke stabilizaci celého lesnického sektoru, o tom pojednáme v některém z dalších čísel Moderní obce. ■

Ing. ALEŠ ERBER,

lesnický specialista, analytik a odborný lesní hospodář

Plošné usychání borových porostů na Královéhradecku a Pardubicku